

The political and ideological memory of the interwar cordon sanitaire, from the Baltic Sea to the Black Sea, meant to restrain the Kremlin's appetite in regaining the territories lost in 1917-1918 and in significantly influencing the interior politics of the "proximity empire" – the states in the immediate vicinity and close by – was abandoned after 1945, both in Warsaw and in Bucharest. The new ideological rules yet also the practices of the Soviet occupation have imposed a redefinition of the Romanian-Polish relations up to the point of becoming irrelevant and insubstantial for almost half a century. The elites of the two totalitarian parties, installed as governing parties until 1989, and the ideological and intellectual societies have constituted – by fear, lack of integrity or by deliberate dissipation of the historical memory – a tedious partnership between two communist states, with pretensions of being original within diplomacies lacking commitment. Briefly we can define this as: half of a century of communist partnership with a historical background about nothing.

Keywords: Communism, Poland, Romania, Romanian-Polish relations in 1945-1946, memorz, cordon sanitaire

UNELE DECIZII ADOPTATE DE GUVERNAREA PETRU GROZA PENTRU DESTRUCTURAREA ARMATEI REGALE ROMÂNE (1945-1947)

Rezumat: Începând cu anul 1944, pe fondul pătrunderii trupelor Armatei Roșii pe teritoriul României, a fost declanșat și procesul de sovietizare. Chiar de la obținerea nelegitimă a puterii politice în martie 1945, comuniștii români au perceput armata ca pe un rival redutabil, atașat tradiției regalității, care mai întâi trebuia demolat și, ulterior, transformat într-un organism loial noii puteri. Desființarea structurilor militare tradiționale de către guvernul Petru Groza s-a obținut prin mijloace agresive, mii de cadre care își dobândiseră experiența și laurii eroismului pe câmpurile de luptă au fost îndepărtate din rândurile armatei, fiind supuse unor procese sumare și condamnate pe nedrept, sub acuzații precum „elemente reacționare” sau „dușmani ai poporului”.

Articolul surprinde procesul de proporții în urma căruia instituția Armatei Regale Române a fost epurată de ofițerii cei mai valoroși și transformarea ei într-un instrument fidel la îndemâna puterii comuniste, a fost pregătit și lansat chiar înaintea încheierii celei de-A Doua Conflagrații Mondiale, prin aplicarea unui cadru legislativ de către Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul comunist al Justiției (în luna septembrie a anului 1944). În ziua de 29 ianuarie a anului 1945, era adus la cunoștința opiniei publice așa numitul program de guvernare al Frontului Național Democrat care, printre altele, menționa și dorința „reorganizării armatei în spirit democratic, eliminând elementele reacționare și fasciste”. Dacă în luna mai a anului 1945 efectivele armatei române se ridicau la 418,912 militari, în decembrie 1947 acestea ajunseseră la numai 135,580 militari.

Cuvinte cheie: sovietizare, divizii de voluntari, Armata Regală Română, propagandă, legislație

Decizia sovietizării armatei române a fost direct legată de contextul politico-militar din faza finală a celei de-a doua conflagrații mondiale, atunci când trupele Armatei Roșii au reușit, gradual, să instituie dominația asupra unor state din

*Școala Doctorală din cadrul Facultății de Istorie, Universitatea București. E-mail: mariusmotreanu@gmail.com.

Europa Răsăriteană, Centrală și de Sud-Est. Referitor la noua ordine stalinistă, așa cum observa istoricul Jean-François Soulet în lucrarea *Istoria comparată a statelor comuniste*, apărută în anul 1998 în România, politizarea armatelor statelor socialiste trebuia să fie de amploare, din moment ce, în U.R.S.S., 80% din ofițerii inferiori și, practic toți ofițerii superiori, erau membri de partid¹.

De aceea, liderul sovietic Iosif Vissarionovici Stalin a acordat o importanță majoră constituirii, pe teritoriul U.R.S.S., a unor așa-numite „formațiuni de voluntari”, a căror misiune era aceea de a prelua controlul asupra țărilor în care elementele Armatei Roșii urmau să ajungă în ofensiva contra Axei. Unitățile militare de voluntari au reprezentat baza viitoarelor „armate populare” în următoarele state: Polonia, Ungaria, Cehoslovacia și România.

Din dorința de a institui un „sistem social” de sorginte sovietică în teritoriile ocupate de propriile armate, așa cum a și declarat Stalin, în luna aprilie a anului 1945, în fața membrilor unei delegații iugoslave prezentă în Moscova, corpurile militare de voluntari formate în Uniunea Sovietică trebuiau să devină instrumente loiale și eficiente. Derularea ulterioară a evenimentelor a confirmat din plin acest obiectiv planificat de „învățătorul popoarelor”, așa cum îl numea propaganda sovietică pe Stalin, rol pe care, de altfel, chiar acesta dorea să îl joace. Drept dovezi în aceste sens, precizăm înființarea următoarelor forțe armate pe teritoriul „fratelui mai mare de la Răsărit”: divizia poloneză „Tadeusz Kosciuszko” pusă sub comanda colonelului Zygmunt Berling (în urma eșuării organizării armatei lui Wladyslaw Anders); Brigada Independentă Cehoslovacă pusă sub ordinele colonelului Ludvik Svoboda; diviziile românești de voluntari „Tudor Vladimirescu” și „Horia, Cloșca și Crișan”. Având ca model armata sovietică, în structura acestor unități militare au fost create aparate politice, care, deși încadrate cu militari autohtoni, s-au dovedit agenți docili în procesul de sovietizare a propriilor armate și state².

Chiar de la obținerea nelegitimă a puterii politice, comuniștii români au perceput armata ca pe un rival redutabil, atașat tradiției regalității, care mai întâi trebuia demolat și, ulterior, transformat într-un organism loial noii puteri. Desființarea structurilor militare tradiționale s-a obținut prin mijloace agresive, mii de cadre care își dobândiseră experiența și laurii eroismului pe câmpurile de luptă au fost îndepărtate din rândurile armatei, fiind supuse unor procese sumare și condamnate pe nedrept, sub acuzații precum „elemente reacționare” sau „dușmani ai poporului”.

¹ Jean-François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste*, Editura Polirom, Iași, 1998, p. 69.

² Florin Șperlea, *De la armata regală la armata populară. Sovietizarea armatei române (1948-1955)*, Editura Ziua, București, 2003, p. 47.

Procesul de proporții în urma căruia instituția Armatei Regale Române a fost epurată de ofițerii cei mai valoroși și transformarea ei într-un instrument fidel la îndemâna puterii comuniste, a fost pregătit și lansat chiar înaintea încheierii celei de-A Doua Conflagrații Mondiale, prin aplicarea unui cadru legislativ de către Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul comunist al Justiției (în luna septembrie a anului 1944). În ziua de 29 ianuarie a anului 1945 era adus la cunoștința opiniei publice așa-numitul program de guvernare al Frontului Național Democrat care, printre altele, menționa și dorința „reorganizării armatei în spirit democratic, eliminând elementele reacționare și fasciste”. În consecință, peste 32.000 de militari au fost trecuți în rezervă și cadru disponibil în urma reglementărilor legislative cu numerele 128 și 186/1945, 433/1946 și 293/1947, fiind caracterizați ca „elemente antidemocratice”, „antiguvernamentale” sau li se imputau legături cu cercuri „reacționare anglo-americe”³.

Imediat după preluarea puterii la data de 6 martie 1945, Petru Groza, noul președinte al Consiliului de Miniștri, a avut numeroase contacte cu militarii în diferite împrejurări, dar a și dezbătut problematica armatei în cadrul a numeroase ședințe ale Consiliului de Miniștri, iar prin legislația adoptată nu a făcut altceva decât să transpună în realitate unele concepte marxist-leniniste cu privire la organizarea puterii armate. Aplicarea acestei politici a fost subliniată și în timpul unei cuvântări ținută în luna februarie a anului 1946: „Consider armata română de acum încolo ca armata poporului. Armata democratică înseamnă armata în slujba poporului [...]. Cred că suntem pe calea bună când spunem că ținem cont de necesitatea prezenței armatei în viața politică”⁴.

Cu prilejul deschiderii campaniei electorale în armată în decursul lunii septembrie a anului 1946, generalul de corp de armată Constantin Vasiliu-Rășcanu a declarat următoarele: „Pentru noi militarii, alegerile de acum constituie un eveniment de o covârșitoare importanță. Este pentru prima oară când armata participă la alegeri. Lucrul acesta a fost posibil numai datorită luptei pe care au dus-o forțele democratice contra regimului de teroare legionaro-antonescian și care a culminat prin cele două acte istorice de la 23 august 1944 și 6 martie 1945. [...] Tot ceea ce a înfăptuit guvernul de la 6 martie și toate legiurile cari au urmat au fost puse în sprijinul poporului [...]. Prin actuala lege electorală, noi ostașii nu mai suntem considerați <<minori>> politici, nu mai suntem puși în situația

³ Alexandru V. Ștefănescu, „Democratizarea” armatei, în „Istoria românilor”, vol. X, *România între anii 1948-1989*, coordonator Dinu C. Giurescu, Editura Enciclopedică, București, 2013, p. 732.

⁴ Ilie Ceaușescu (coordonator), *File din istoria militară a poporului român*, Editura Militară, București, 1981, p. 81.

inferioară din trecut, ci am devenit <<majori>>, cu depline puteri de a ne spune cuvântul în treburile statului”⁵.

Chiar în volumul intitulat *Contribuții la cercetarea conceptului de putere armată la români*, tipărit la București sub egida Editurii Militare în anul 1979, se preciza clar că acțiunea exercitată asupra armatei în perioada așa numitei „revoluții democrat-populare” de către forțele comuniste, în „fruntea și în numele forțelor progresiste revoluționare naționale pentru democratizarea oștirii” a îmbrăcat două modalități fundamentale: „calea muncii de masă”, vizând „pătrunderea politico-ideologică spre personalul armatei” și „atragerea lui de partea democrației și progresului, în lupta politico-socială generală desfășurată în țară, convingerea lui progresivă, în sensul de a-l pregăti și antrena pe fiecare treaptă superioară parcursă de mersul revoluției”; pe de altă parte, o cale a preluării progresive a controlului armatei de către conducerea partidului comunist, la început prin „mijlocirea instrumentelor statale”. În finalul frazei, autorul aprecia că: „Desigur, în practica aspră a confruntării revoluționare, aceste două căi n-au fost separate absolut, ci s-au interconționat și întrepătruns”⁶.

În mod evident, așa-numita „revoluție democrat-populară” a fost transpusă la nivelul armatei române printr-o serie de măsuri, dintre care cele mai importante au fost următoarele: 1. Formarea și promovarea în masă de cadre noi, provenite, cu prioritate, din rândurile „clasei muncitoare”, a țărănimii, a „intelectualilor legați de popor”. În cadrul acestei noi viziuni asupra organizării armatei române, cadrele noi au fost introduse inițial prin aparatul politic, iar mai apoi prin rețeaua de școli militare care s-a extins treptat, prin activitatea unor membri ai formațiunilor de luptă patriotice sau a altor „formațiuni și organizații democratice”, cât și prin încadrarea în armată a unor membri P.C.R. și U.T.C., cărora li s-au acordat grade militare; 2. Menținerea în armată și promovarea acelor cadre militare care se dovediseră „loiale, cinstit, receptiv la ideile de democrație și de progres, la transformările și la mutațiile revoluționare” ce surveniseră în țară generat de așa-numitul „actul istoric de la 23 august 1944”; 3. Epurarea treptată din rândurile armatei „a cadrelor, care, cu toată munca de clarificare derulată de partidul comunist și de celelalte forțe progresiste, nu s-au putut integra încă de atunci în procesul de reconstrucție democratică a țării și a armatei, cât și scoaterea din rândurile oștirii a ofițerilor slab pregătiți sub raport profesional sau a celor cu purtări incorecte, care lezau demnitatea militarilor. Manifestându-și grijă față de

⁵ *Ibidem*.

⁶ Constantin Olteanu, *Particularitățile structurii puterii armate a țării în anii 1944-1947*, în „Contribuții la cercetarea conceptului de putere armată la români”, Editura Militară, București, 1979, p. 357.

aceste cadre, prin intermediul organelor de specialitate, ele au fost plasate în locuri de muncă adecvate, imensa majoritate muncind cinstit pentru ei și pentru societate, încadrându-se organic în procesul înnoirilor din țară⁷.

Inițial, în acțiunea de așa-numită „democratizare” a armatei române, rolul cel mai important a fost atribuit Aparatului pentru Educație, Cultură și Propagandă din cadrul Ministerului Apărării Naționale, care a elaborat un amplu program, a cărui aplicare urma să asigure armatei un nou profil și statut, acela de Armată Populară, ce avea la bază, cum anterior s-a arătat, modelul Armatei Roșii, sovietice⁸.

Nucleul aparatului politic al viitoarei „armate populare române” a fost organizat în cadrul Diviziei „Tudor Vladimirescu” (constituită la data de 2 octombrie 1943 pe teritoriul U.R.S.S.), pusă inițial sub comanda colonelului Nicolae Cambrea, urmat, la 12 aprilie 1945, de cel al Diviziei „Horea, Cloșca și Crișan” în garnizoana Kotovsk (de asemenea în U.R.S.S.), pusă sub comanda generalului Mihail Lascăr⁹. În martie-aprilie 1945, la scurt timp după impunerea cabinetului condus de dr. Petru Groza, din efectivele diviziei respective au fost selecționați aproximativ 1.000 de ofițeri, subofițeri și soldați, care, puși sub comanda lui Dumitru Popescu, au ajuns în Capitală, fiind întâmpinați în Gara de Nord de Gheorghe Gheorghiu-Dej și instruiți în cadrul cazarmei „Mihai Viteazul” de activiști ai Partidului Comunist Român. La 26 aprilie 1945, așa-numitul „lot 1.000” a devenit osatura „aparatului politic” al armatei române, 986 dintre ei fiind trimiși la diferite mari unități operative române aflate pe front, unde au fost încadrați în noile funcții de ajutoari ai comandanților pentru munca de educație, cultură și propagandă¹⁰. În mod oficial, militarii cele două unități militare au fost reintegrați în armata română prin intermediul Legii nr. 666 din luna august a anului 1945¹¹.

După cum vom detalia în cele ce urmează, prin Înalt Decret nr. 320 din 25 aprilie 1945, Ordinul general nr. 29 din 8 mai 1945, Instrucțiunile nr. 21.127 și Ordinul general nr. 113 din 2 octombrie 1945 al Ministerului de Război a fost introdus aparatul de Educație, Cultură și Propagandă în armata română,

⁷ *Ibidem*, p. 365.

⁸ Gheorghe Diaconescu, „*Democratizarea*” Armatei Române (1945-1950)- *propaganda și cultura în armată*, Editura Sfântul Ierarh Nicolae, Brăila, 2017, p. 1.

⁹ Alesandru Duțu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *Armata Română în Al Doilea Război Mondial (1941-1945)*, Editura Enciclopedică, București, p. 158-159.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 198-200.

¹¹ Petre Oprîș, *Două creații sovietice: Direcția Superioară Politică a Armatei și Divizia I Voluntari Români Tudor „Vladimirescu-Debrețin”*, pe <http://www.contributors.ro/politica-doctrine/doua-creatii-sovietice-directia-superioara-politica-armatei-si-divizia-1-voluntari-romani>.

începând de la marile unități până la cel de companie¹². Însă, după cum chiar remarcă într-o notă informativă unele cadre militare cu rol politic: „Acest aparat introdus cu scopul bine precizat, a trebuit de la început să întâmpine mari greutăți, deoarece era privit de toate elementele armatei, cu multă neîncredere”¹³.

Pentru a nu dezvălui adevăratele scopuri ale Direcției Superioare de Cultură, Educație și Propagandă, înființată la 8 mai 1945 (cu câteva ore înainte de capitularea necondiționată a liderilor Germaniei naziste), ministrul de Război de la acea vreme, generalul de divizie Constantin Vasiliu-Rășcanu, nu a ordonat desființarea Serviciului cultural din Marele Stat Major, existent în mod tradițional în armata română sub diferite denumiri, ci transformarea acestuia în Direcție Superioară.

La 2 octombrie 1945, structura respectivă a primit denumirea de „Inspectorat General al Armatei pentru Educație, Cultură și Propagandă” (I.G.A.E.C.P.). Sub conducerea generalului Petre Borilă a avut loc transformarea I.G.A.E.C.P. în Direcția Superioară Politică a Armatei (D.S.P.A.), la 5 octombrie 1948, conform modelului existent în armata sovietică. Acest organism – structurat pe patru direcții (organizare și instructaj; propagandă și agitație; cadre; administrație) – a condus activitatea politico-ideologică din armata română, fiind împuternicit atât cu atribuțiile unei instituții militare de stat, cât și cu cele ale unui organism superior de partid.

Prin Ordinul General nr. 29 din 8 mai 1945, „în scopul de a realiza democratizarea armatei și reorganizarea operei de educare a ofițerilor și gradelor inferioare, pentru apropierea armatei cu întregul popor românesc”, se înființează Direcția Superioară a Culturii, Educației și Propagandei care urma să își desfășoare activitatea în cadrul Ministerului de Război. Documentul era semnat de nimeni altul decât Constantin Vasiliu Rășcanu, general de corp de armată, ministru de Război, fost comandant al Diviziei „Horia, Cloșca și Crișan”. Pe lângă comandamentele de armată și divizii era constituit Serviciul Cultural, Educativ și Propagandă. Șefii acestor servicii deveneau „ajutoarele comandanților armatelor și diviziilor pentru cultură și educație”. În organizarea unităților și subunităților până la nivel de companie, respectiv baterie și escadron, erau înstituite posturile

¹² Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice Centrale „General Radu Rosetti” Pitești (în continuare se va cita C.S.P.A.M.I.), Fond Direcția Superioară Politică a Armatei (D.S.P.A.), dosar nr. 66, f. 2.

¹³ *Ibidem*, f. 2.

de „ajutoarele comandanților unităților respective pentru lucrul cultural și educativ”¹⁴.

O primă condiție *sine qua non* pentru a înțelege care au fost scopurile extinderii acestei structuri în interiorul organismului militar românesc este necesar să reproducem pasaje din „Instrucțiuni” referitoare la drepturile și obligațiile Direcției Superioare a Culturii, Educației și Propagandei de pe lângă Ministerul de Război. Documentul începe chiar cu următoarele lămuriri: „... de a se asigura înțelegerea justă de către popor a tuturor măsurilor luate de noul guvern democratic, în frunte cu Domnul Petru Groza, se desfășoară o intensă acțiune de educare în toate straturile populației, care contribuie la formarea și creșterea conștiinței maselor. Sub regimul trecut de teroare fascistă, nu putea fi vorba de educație, ceea ce făcea ca Armata să fie ruptă de popor”.

Noua structură era subordonată direct Ministerului de Război și avea printre atribuții următoarele: pregătirea cadrelor necesare pentru lămurirea tuturor chestiunilor cultural-educative și completează încadrarea Serviciului culturalo-educativ de la armate; aducea la cunoștința tuturor organelor „culturalo-lămuritoare ale Armatei”, și prin intermediul acestora ofițerilor și trupei, toate decretale și legile emise de rege și guvern; informează asupra situației interne și externe a țării și „dezvoltă și întărește simțul de prietenie pentru Armata Roșie și Uniunea Sovietică”; conduce pregătirea și editarea cărților și diferitelor broșuri, editarea ziarelor, precum și distribuirea lor la ofițeri și trupei; dotează cu cele necesare unitățile și subunitățile pentru lucrul cultural-educativ¹⁵.

Șeful Serviciului era subordonat direct comandantului armatei și diviziei. El juca rolul de „ajutor al comandantului pe tărâm culturalo-educativ”, iar ca atribuții majore conducea și îndruma activitatea ajutoarelor comandanților de unități și subunități, controlând, în același timp, și activitatea lor. În calitate de „ajutorare ale comandanților”, noile reglementări din 8 mai 1945 șefii acestor servicii erau înzestrați cu o autoritate sporită, căci puteau să adopte măsuri „în contra manifestărilor imorale și a slăbirii disciplinei militare”, iar ajutoarele comandanților de unități și subunități pentru cultură și educație urmau ca „în modul cel mai strict” să supravegheze „purtarea morală a ofițerilor și trupei, luând măsuri pentru a întări disciplina militară și autoritatea comandantului”.

Nu putem să trecem cu vederea că „Instrucțiunile” referitoare la drepturile și obligațiile Direcției Superioare a Culturii, Educației și Propagandei de pe lângă Ministerul de Război cuprindeau și unele sarcini care puse pe umerii Serviciilor

¹⁴ C.S.P.A.M.I., Fond Inspectoratul General pentru Educație, Cultură și Propagandă, dosar nr. 13/1945, f. 1.

¹⁵ *Ibidem*, f. 2.

de Educație și Cultură și ajutoarelor comandanților de unități și subunități trebuiau să aibă ca rezultat îmbunătățirea condițiilor de viață a militarilor și ridicarea nivelului de instrucție. Cităm, în cele ce urmează, câteva prevederi valabile în cazul Serviciului de Cultură și Educație: se îngrijea de satisfacerea la timp a nevoilor zilnice ale ofițerilor și trupei, acoperirea cererilor lor în ceea ce privește cultura, aducând la cunoștința comandantului și organului suprem al culturii și educației despre toate abuzurile; supraveghează cum se face evacuarea răniților și cum sunt îngrijiți răniții. Ajutoarele comandanților de unități și subunități aveau obligația de a organiza în zilele de sărbătoare „un repaus plăcut” pentru ofițeri și trupă, prin organizarea unor „șezători artistice, concursuri sportive și alte distracții de înveselire și reconfortare”. Aceștia urmau să „observe ca disciplina să fie aplicată just, în fiecare unitate” urmând apoi să se raporteze comandantului unității sau subunității „orice nedreptate”. De asemenea, „vegheau ca drepturile trupei să nu fie micșorate, urmând ca tot ceea ce se cuvine ofițerului și trupei de la Stat, să se primească integral”¹⁶. În realitate, după cum vom observa în continuare din alte izvoare istorice militare, obiectivele politice urmărite de guvernanți prin intermediul Direcției Superioare pentru Cultură, Educație și Propagandă erau dominante.

Pentru maniera brutală în care s-a realizat sovietizarea armatei române, redăm în continuare conținutul Ordinului General, nr. 55 din 13 iunie 1945, emis de Constantin Vasiliu Rășcanu, ministrul de Război: „Din rapoartele ce ne vin zilnic, rezultă că nu toți comandanții ierarhici s-au pătruns de extrema importanță a dispozițiilor ordinului general nr. 29 din 8 mai 1945, privind crearea aparatului de cultură, educație și propagandă. În majoritatea cazurilor, constatăm că la bază a fost o greșită înțelegere sau interpretare (...). Actualul guvern de largă concentrare democratică întrunește toate forțele democratice ale poporului român. Acest guvern este expresia năzuințelor de prezent și viitor ale neamului și prin crearea aparatului de cultură și educație se asigură înțelegerea justă a tuturor problemelor și măsurilor luate de primul guvern democratic (...). Cine nu vrea să înțeleagă acest imperativ al vremurilor noi ce trăim, se pune în situația de a fi considerat ca nefolositor în cadrele armatei democratice. Ministru de Războiu, General de Corp de Armată (s.s.) C. Vasiliu Rășcanu”¹⁷.

Pe lângă activitatea de propagandă politică, membrilor aparatului politic li s-a trasat și misiunea de a supraveghea pe ceilalți militari și de a raporta acțiunile ostile guvernului Petru Groza. Prin urmare, liste cu cadrele militare incomode au fost redactate de către lucrătorii politici. Elocvent în acest sens este un raport cu

¹⁶ *Ibidem*, f. 3.

¹⁷ *Ibidem*, f. 4.

caracter confidențial, trimis în ziua de 21 august 1945 de generalul Victor Precup, șeful aparatului politic, Ministerului de Război, în care erau indicatele numele a 104 ofițeri care urmau să fie îndepărtați din rândurile oștiri, pe motiv că „s-au dovedit a fi nefolositori în cadrele armatei democratice”¹⁸. Prin urmare, acest episod demonstrează că, autoritatea aparatului politic nu era una formală, afirmație confirmată printr-un alt incident. Generalul Nicolae Dăscălescu, comandantul Armatei a IV-a, i-a pus în vedere maiorului Vasile Cutoiu, șeful serviciului E.C.P. al armatei respective: „Am 89.000 de eroi căzuți în luptă. Interzic să faci politică în Armata a IV-a.” După doar două zile, generalul Nicolae Dăscălescu era înlăturat de la comanda Armatei a IV-a, fiind înlocuit cu generalul Gheorghe Stavrescu¹⁹.

Un moment important în evoluția Inspectoratului General pentru E.C.P. l-a constituit și organizarea, în decembrie 1945, la București a unei conferințe cu comandanții de mari unități, la care a luat cuvântul și primul-ministru Petru Groza²⁰. Pe parcursul anului 1946, conform unei sinteze informative, structura respectivă a avut următoarele obiective: trecerea armatei „pe picior de pace” în condițiile stabilite de Aliați; lăsarea la vatră a „oamenilor vechi” și încorporarea contingentului 1946; participarea la eforturile de reconstrucție și combatere a secetei; continuarea „muncii pentru democratizarea armatei”; participarea la alegerile parlamentare, prin exercitarea dreptului de vot de către oștire; ridicarea nivelului cultural-educativ al oștirii; întărirea disciplinei și sprijinirea instrucției militare. Cu privire la derularea activității educative pe anul 1946, bilanțul a fost prezentat prin următoarele cifre, pe tipuri de conferințe:

I. 3.393 de conferințe cu ofițerii din garnizoane;

II. 119.630 conferințe și convorbiri cu trupa (participarea la discuții a soldaților a fost de 67%, participarea zilnică activă fiind de 17%);

III. 196.982 „Ore ale ostașului”, care au cuprins difuzarea unor informații despre evenimentele relatate de presă și, atenție, „critica activității zilnice”;

IV. 6.599 de „Ore de lectură educativă”, autorii sintezei apreciind că a fost „cel mai slab capitol în randament din cauza unei rele planificări și a lipsei bibliotecilor”;

V. 5.212 conferințe cu populația civilă;

¹⁸ Gheorghe Diaconescu, „*Democratizarea*” Armatei Române (1945-1950) - *propaganda și cultura în armată*, Editura Sfântul Ierarh Nicolae, Brăila, 2017, p. 1.

¹⁹ Constantin Lățea, *Epurări din armata română. Criterii politice și mijloace de presiune. 1945-1958*, în „*Arhivele Totalitarismului*”, nr. 1-2, 1994, p. 223.

²⁰ C.S.P.A.M.I.C., Fond D.S.P.A., dosar nr. 65, f. 2.

VI. 6.754 meetinguri;

VII. 9.596 convorbiri religioase²¹;

VIII. 32.985 de ore de audiție radio.

Autorii sintezei informative apreciau că „educația ostășească, în cursul anului (1946 - n.a.), a avut o linie ascendentă, cu rezultate din ce în ce mai bune, atât cantitativ, cât și calitativ”. Se oferea, ca exemplu, statistica conferințelor cu ofițerii din luna ianuarie 1946, care se situa la cifra de 944, în timp ce în luna decembrie a aceluiași an, se ținuseră 1.612 conferințe. Activitățile de tip „Ora ostașului” din luna ianuarie 1946 erau în număr de 7.062, iar cele din luna decembrie 1946 se ajunseseră la un număr de 19.929. Tematica și materialul documentar solicitat de compartimentul activităților educative a fost „controlat și tipărit” de Inspectoratul General pentru Educație, așa cum se preciza în sinteza informativă privind funcționarea acestuia în perioada de la 8 mai 1945 până la 31 iulie 1947²².

În debutul anului 1947, potrivit aprecierilor istoricului francez Christophe Midan, „bilanțul activităților întreprinse sub egida ECP este unul impresionant”, acesta enumerând și câteva date statistice: 3.604 gazete destinate trupei; 1.388 de adunări; 14.376 de emisiuni radio „Ora Armatei” etc. Tot în acea perioadă, aproximativ 6.000 de militari români erau înscriși în structurile partidului comunist, comparativ cu cei 3.100 câți aveau statutul respectiv în luna august a anului 1946 sau circa 900 înregistrați în cursul lunii martie 1946. Același cercetător, care a analizat într-o lucrare specială fenomenul sovietizării și evoluției armatei române între 1944-1975, a remarcat că: „Numărul de cadre și de soldați membri ai partidului reprezintă o cifră net superioară în raport cu ceea ce există, de exemplu, în Bulgaria vecină”²³.

Pentru a avea o imagine corectă a mijloacelor materiale pe care aparatul politic îl avea la dispoziție, menționăm că, la data de 24 mai 1948, Serviciul Politic din cadrul Comandamentului Geniului dispunea de 1.860 de portrete ale unor „personalități ale țării noastre și ale țărilor prietene”²⁴. O astfel de statistică s-a realizat și data de 25 mai 1948, atunci când Serviciul Politic din cadrul Inspectoratului General al Jandarmeriei avea în custodie nu mai puțin de 13.462 de portrete ale unor „personalități ale țării noastre și ale țărilor prietene”. Redăm în continuare numele acestora: Teohari Georgescu, Gheorghiu Dej, Emil Bodnăraș,

²¹ *Ibidem*, f. 3.

²² *Ibidem*, f. 4.

²³ Christophe Midan, *Crearea unei armate populare. O perspectivă franceză a evoluției forțelor armate române de la 23 august 1944 până în 1975*, Editura Militară, București, 2015, pp. 60-61.

²⁴ C.S.P.A.M.I.C., Fond D.S.P.A., dosar nr. 96/1945, f. 122.

Vasile Luca, Ana Pauker, Dr. Petru Groza, Dr. C-tin Parhon, Gheorghe Apostol, Karl Marx, Friederich Engels, Lenin, Stalin, Molotov, Tito, Dimitrov, C. Agiu, R. Zăroni, I. Maurer, Lotar Rădăceanu, Șt. Voitec, Vîșinschi, A. Bunaciu²⁵.

O consecință a acestor decizii a fost aceea a schimbării dramatice a originii sociale a corpului ofițeresc și a nivelului studiilor membrilor acestuia. Așa se face că, în anul 1955, 84,71% dintre ofițeri fuseseră cu atenție selectați dintre muncitori și țărani. Din 37.293 de ofițeri mai își păstraseră statutul în luna decembrie a anului 1955, doar 3.386 de militari de carieră (circa 9%) din fosta armată regală. În perioada care a urmat, adică până în anul 1965, și aceștia au fost puși în retragere. Aceste cifre sunt grăitoare pentru a putea afirma că în anul 1955 s-a încheiat concret constituirea noului corp ofițeresc având la bază criteriul dosarului politic și social²⁶.

În final, putem aprecia că instalarea guvernului condus de Petru Groza în data de 6 martie a anului 1945 a reprezentat pentru armata română debutul unei perioade de transformări radicale, care a urmărit, în primul rând, acapararea de către comuniști și „tovarășii lor de drum” a frâielor armatei române, procesul de remodelare a organismului militar românesc având la bază concepte și <<teze>> marxist-leniniste și staliniste precum: „desființarea armatei burgheze”, „armata populară”, „armata democrată”, „armată de tip nou”, „epurarea elementelor dușmănoase”, „promovarea cadrelor loiale, cinstite, receptive la ideile de democrație și de progres, la transformările și la mutațiile revoluționare”, „formarea și promovarea în masă de cadre noi, provenite, cu prioritate, din rândurile <<clasei muncitoare>>, a țăranimii, a intelectualilor legați de popor”.

Toate acestea nu au constituit doar o simplă frazeologie, mărturii stând măsurile adoptate în perioada 1945-1947, care au avut ca efecte destructurarea armatei regale. Dacă în luna mai a anului 1945 efectivele armatei române se ridicau la 418.912 militari, în decembrie 1947 acestea ajunseseră la numai 135.580 militari²⁷. Procesul a continuat și după anul 1947, iar în jurul anului 1955, putem afirma că exista un control total al Partidului Muncitoresc Român asupra forțelor armate române.

BIBLIOGRAFIE

²⁵ *Ibidem*, f. 89.

²⁶ Florin Șperlea, *op.cit.*, p. XIV.

²⁷ *Ibidem*, p. 320.

I. Izvoare: Arhive

Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice Centrale „General Radu Rosetti” Pitești (C.S.P.A.M.I.)

Fonduri:

Inspectoratul General al Armatei pentru Educație, Cultură și Propagandă
Direcția Superioară Politică a Armatei (D.S.P.A.)

II. Articole și lucrări generale:

Ceașescu, Ilie, (coordonator), *File din istoria militară a poporului român*, București, Editura Militară, 1981.

Duțu, Alesandru, Dobre, Florica, Loghin, Leonida, *Armata Română în al Doilea Război Mondial (1941-1945)*, București, Editura Enciclopedică, 1999.

Olteanu, Constantin, *Contribuții la cercetarea conceptului de putere armată la români*, București, Editura Militară, 1979.

Soulet, François, Jean, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, București, Editura Polirom, 1998.

III. Articole, studii și volume speciale:

Diaconescu, Gheorghe, *„Democratizarea” Armatei Române (1945-1950) - propaganda și cultura în armată*, Brăila, Editura Sfântul Ierarh Nicolae, 2017.

Lățea, Constantin, *Epurări din armata română. Criterii politice și mijloace de presiune. 1945-1958*, în „Arhivele Totalitarismului”, nr. 1-2, 1994.

Olteanu, Constantin, *Particularitățile structurii puterii armate a țării în anii 1944-1947*, în „Contribuții la cercetarea conceptului de putere armată la români”, București, Editura Militară, 1979.

Opriș, Petre, *Două creații sovietice: Direcția Superioară Politică a Armatei și Divizia I Voluntari Români „Tudor Vladimirescu-Debrețin”*, consultat online la adresa <http://www.contributors.ro/politica-doctrine/doua-creatii-sovietice-directia-superioara-politica-armatei-si-divizia-1-voluntari-romani>.

Șperlea, Florin, *De la Armata Regală la Armata Populară. Sovietizarea armatei române (1948-1955)*, București, Editura Ziua, 2003.

Ștefănescu, Alexandru, V. *„Democratizarea” armatei*, în „Istoria românilor”, Vol. X, *România între anii 1948-1989*, coordonator Dinu C. Giurescu, București, Editura Enciclopedică, 2013.